

Consumentenplatform

“Natuurlijkheid, waarde voor beleid”

Amsterdam (De Kas), 11 juni 2004

Op 11 juni 2005 sprak het LNV Consumentenplatform over het thema “Natuurlijkheid, waarde voor beleid”. Platformlid Jolinde van Dijk nodigde het Consumentenplatform uit om de bijeenkomst in restaurant De Kas in Amsterdam te houden. Aan de uitnodiging was een heerlijke lunch verbonden met producten van het ‘eigen’ land.

Het begrip natuurlijk wordt in de samenleving veelvuldig gebruikt: natuurlijke landbouw, natuurlijk landschap, natuurlijk voedsel. Het ministerie van LNV wil graag een beeld krijgen van wat de samenleving bedoelt met natuurlijk(heid).

In drie groepen discussieerden de platformleden over:

- Natuurlijkheid en Innovatie
- Natuurlijkheid en Landschap (natuur en platteland)
- Natuurlijkheid en Duurzame productie

Over deze thema's heeft het Consumentenplatform beleidssuggesties geformuleerd. Daarnaast deed het platform uitspraken over het gewenste gebruik van het begrip natuurlijkheid in beleid.

De bijeenkomst begon met een toelichting van Gert-Jan Hageman, eigenaar van De Kas, en Jaap Hoek Spaans, agrarisch leverancier en lid van de Groene Hoed.

Het thema “Natuurlijkheid, waarde voor beleid” komt aan bod in de beschrijving van de groepsdiscussies en de plenaire sessie met alle leden van het

Consumentenplatform. Daarna volgt een opsomming van de beleidssuggesties. Tot slot volgen de mededelingen van procedurele aard.

PRESENTATIE DE KAS

Gert-Jan Hageman

Na een Michelinster in 1993 bleek dat daarmee de droom niet zomaar uitkwam. Hageman beschouwde zijn werk als 'productie' en het bezorgde hem niet de emotie die volgens hem bij koken en eten past. Zijn producten waren wat betreft kwaliteit tot dan toe 'het beste van de groothandel'. Tot hij de producten proefde van een goede vriend die kleinschalige producten verbouwde: oude groenterassen met zorg geteeld. Zijn enthousiasme voor deze smakelijke groente bracht hem op het idee om een restaurant met een eigen kas te beginnen. Restaurant De Kas gebruikt producten van het eigen land in Noord-Holland en van gespecialiseerde boeren in heel Nederland. De koks van het restaurant zijn geregeld te vinden op het land om te oogsten. Daarnaast kweekt De Kas groente en kruiden in de eigen kas bij het restaurant.

Jaap Hoek Spaans

Volgens Hoek Spaans dient de hele keten betrokken te zijn bij de duurzaamheid van voedselproductie: van de topkok die met zwarte knieën groente oogst tot de boer die meedenkt over wat er met het voedsel na de oogst gebeurt. De samenleving verwacht van boeren: goed voedsel en een mooi landschap met meerwaarde. Hoek Spaans is projectleider van de Groene Hoed een regionaal centrum dat streekeigen kwaliteitsproducten van boeren uit Noord-Holland Midden beschikbaar stelt aan consumenten in de regio. De Groene Hoed vindt dat de landbouw zelf moet innoveren. 'Dat kan niet iemand anders voor ons doen'. De Groene Hoed probeert een beweging te zijn die reageert op de vraag naar landschappelijke dienstverlening en produkten in de eigen regio. De boeren van De Groene Hoed ontwikkelen samen met de onder andere de gemeente Purmerend een ruraal park.

DRIE SESSIES

In drie losse groepen discussieerden de platformleden over:

- Natuurlijkheid en Innovatie
- Natuurlijkheid en Landschap (natuur en platteland)
- Natuurlijkheid en Duurzame productie

Natuurlijkheid en Innovatie

Henk Huizing (LNV – Innovatienetwerk Groene Ruimte en Agrocluster) vertelt wat innovatie voor het beleidsterrein van LNV tot nu toe heeft betekend (we zijn nu het tweede exportland van agrarische producten ter wereld) en wat het nog kan betekenen (kwaliteitsverbetering, oplossing van problemen met het milieu). Met betrekking tot 'natuurlijkheid' in dit verband merkt hij op dat het vaak arbitrair is wat mensen als natuurlijk en onnatuurlijk zien. Mensen ervaren bijvoorbeeld het landschap zoals dat er in de jaren '50 van de vorige eeuw uitzag, als natuurlijk. Is natuurlijkheid hetzelfde als 'zoals het vroeger was'?

Invulling van het concept natuurlijkheid

Het referentiekader voor natuurlijkheid in relatie tot innovatie verschilt per persoon, maar ook per onderwerp (dieren, landschap, voedsel).

- De één heeft geen enkele moeite met een innovatie zoals bijvoorbeeld genetisch gemodificeerd voedsel, zolang dit maar smakelijk eten oplevert.
- De ander vertaalt 'natuurlijkheid' naar kleinschalige, milieu- en diervriendelijke productiewijze.
- Een derde denkt aan innovaties bij voeding. De consument zal innovaties accepteren, zolang hij of zij de voeding als natuurlijk beleeft. Hiervoor is het van belang, dat "consumenten begrijpen hoe de innovatie tot stand is gekomen".

Bespreking beleidsvraag/rol overheid

- De indruk bestaat dat innovaties tot nu toe vooral voortkomen uit commerciële overwegingen. Innovaties lijken gericht op goedkoper en efficiënter produceren. Soms wordt hierbij aan kwaliteit ingeboet, zoals bij de “Wasserbombe”: de op substraat geteelde Nederlandse kastomaat. Vandaar dat innovaties in de levensmiddelenindustrie vaak weerstand oproepen bij consumenten.
- Consumenten roepen deze (kostenbesparende) innovaties wel zelf over zich af. Zij wensen het hele jaar door aardbeien voor een lage prijs.
- Consumenten ervaren innovaties en natuurlijkheid als tegenstrijdig, omdat zij geen zicht hebben op de wijze waarop voedsel is geproduceerd. Dit roept “angst voor het onbekende” op. Consumenten (met name jongeren) hebben sowieso weinig kennis van (de herkomst van) voedsel.
- Innovaties tot nu toe richten zich vooral op de productiewijze of het product zelf en nauwelijks op logistiek (transport, infrastructuur).
- In de hele voedselketen wordt nog weinig nagedacht over de kwetsbaarheid voor terrorisme, ziekte en andere bedreigingen.
- Innovaties in de agrarische keten staan niet op gespannen voet met natuurlijkheid. Innovaties moeten zich in de toekomst richten op:
 - Duurzame productie
 - Kwaliteit
 - Logistiek (transportproblemen oplossen)
 - Kennis/bewustzijn bij consumenten

De overheid heeft hier een stimulerende rol in.

Natuurlijkheid en Landschap (natuur en platteland)

Roel van Raaij (LNV – Directie Natuur) en Alberthe Papma (LNV – Directie Platteland) formuleren de volgende beleidsvragen:

- Hoe kan de overheid ecologische natuurwaarden laten aansluiten bij de wensen die burgers hebben ten aanzien van natuur?
- Op welke manieren kunnen we de wensen van mensen ten aanzien van natuur en platteland financieren?
- Welke rol is daarbij weggelegd voor de overheid?

Invulling van het concept natuurlijkheid

- Natuur moet breder gezien worden dan LNV dat doet om natuurbeleid: consumenten zien alle groen (waaronder ook voetbalvelden in de stad) als natuur. 'Natuur is dat wat was, ook het parkje om de hoek en weilanden'.
- Een natuurlijke omgeving heeft voordelen, want is: gezonder, brengt rust en geeft een gevoel van vrijheid.
- Er bestaan 'verschillende soorten' natuur: landelijke natuur (zoals Waddenzee en Veluwe) en regionale natuur (natuur van regionaal belang, zoals stadsranden). Dit onderscheid brengt ook verschillende taken van de overheid met zich mee.
- Tot slot merken de platformleden op dat de wensen van LNV (natuur) en die van VROM (in de nota Ruimte) uiteen lijken te lopen. Nauwere samenwerking is daarom wenselijk. In de nota Ruimte wordt liefde voor de natuur met de mond beleden, en de natuur lijkt de dupe te worden. 'Waarom zijn we toch bezig om polders vol te bouwen?', vraagt de groep.
- Het Amsterdamse Bos is geen natuur. Toch is dit voor de gezondheid van de bevolking heel belangrijk. Het LNV-beleid zou gericht moeten zijn op zowel ecologische waarden als mensenwensen (zoals het toekomstige Rurale Park in Purmerend).
- Veel mensen in de samenleving missen de natuur.

Bespreking beleidsvraag/rol overheid

- De Rijksoverheid moet een flinke vinger in de pap hebben bij het veiligstellen van 'landelijke natuur' voor Nederland. De opdracht is om de ruimte om de steden te beschermen (in tegenstelling tot het beleid in de nota Ruimte).
- Voor regionale natuur ziet de groep een beperkte rol weggelegd voor de overheid. Hier moeten individuele initiatieven een kans krijgen: 'leuke zaken verdwijnen, mensen worden ongerust'. Zowel de Rijksoverheid als de lagere overheden hebben meerdere, tegenstrijdige, belangen. NGO's zijn een betere partner om deze stadsrandnatuur te beschermen. De overheid moet bewaken dat burgers laagdrempelig bij natuur kunnen komen.
- De overheid moet regionale prachtige initiatieven faciliteren, begrijpend dat er niet één model bestaat dat werkt. Een andere vraag is aan welke kwaliteitscriteria natuur moet voldoen. Het antwoord is 'eenvoudig' volgens de leden: dat is afhankelijk van het type mens/consument.
- De overheid dient kwaliteit van leven te normeren, ook in termen van beschikbaarheid en bereikbaarheid van natuur: "cijfermatig onderbouwde garantie voor de toegang van mensen tot de natuur". In steden is er wel zo'n norm, maar die wordt veelal niet gehaald zonder dat daar consequenties aan vastzitten.
- Het is zinvol om uit te zoeken wat natuur in economische zin oplevert. Consumenten hebben behoefte aan natuur en groen, zij fietsen er doorheen. Dit levert nu veelal geen geld op. Het voorstel is dat boeren als nieuw soort coöperatie gaan werken, het landelijk gebied gaat als stad functioneren. Er worden in dat gebied natuurlijke (= in dit gebied passende) activiteiten aangeboden die het gebied economisch in stand houden: dit kan gaan van streekgebonden producten verkopen en passende horeca tot geitenboerderijen voor bezoekers van het buitengebied. Een toegangsprijs voor natuurgebieden vinden de leden onwenselijk.

Natuurlijkheid en Duurzame productie

Eric Regouin (LNV – Expertisecentrum) houdt de platformleden voor dat biologisch voor consumenten interessant is, omdat zij dit percipiëren als natuurlijker of gezonder. Dit is echter niet wetenschappelijk bewezen. De overheid heeft o.a. vanuit het oogpunt van duurzaamheid¹ plannen met de biologische landbouw. Zij wil 10% biologisch areaal halen. Kan de overheid consumenten aansporen tot biologische consumptie door aan te sluiten bij percepties die voor hen interessant zijn, bijvoorbeeld de positieve connotatie van natuurlijkheid?

Invulling concept 'natuurlijkheid'

- Natuurlijkheid in de landbouw bestaat niet, merken de leden op. De biologische tomaat is even kunstmatig als de reguliere.
- Natuurlijkheid is een vage marketingterm, de overheid moet daar niet mee 'spelen' in beleid.
- Mensen die biologisch kopen doen dit meestal niet vanwege 'duurzaamheid.' Natuurlijkheid staat voor veel mensen voor de 'menselijke maat' waaraan meer waarde wordt gehecht omdat men vervreemding ervaart bij zaken als een varkensflat. Het directe gevoel met de bron/oorsprong is weg, er is gebrek aan respect.
- De relatie tussen biologisch en gezondheid is niet zozeer lichamelijk van aard als wel geestelijk. Enkele leden menen dat biologisch consumeren ook de gezondheid kan bevorderen doordat mensen zich er mentaal prettiger door voelen.

Bespreking door de platformleden

- Men is kritisch over de hanteerbaarheid van 'natuurlijkheid.' Beleidsmedewerkers zouden inhoudelijke afwegingen moeten maken. Laat emoties bij publiek en politiek.

- De overheid mag ongefundeerde percepties zeker niet versterken. Natuurlijkheid dient als begrip geen rol te spelen in overheidsbeleid. Een aantal leden pleit er daarom zelfs voor de claim 'natuurlijk' te verbieden op voedselverpakkingen.
- Beter is het begrip duurzaamheid. De overheid dient zorg te dragen voor het vergroten van de duurzaamheid van de landbouw in plaats van de niche biologisch te stimuleren.

¹ Biologische landbouw garandeert een ggo-vrije voedselproductieketen, is duurzamer en dient als voorbeeld voor de reguliere sector.

PLENAIRE DISCUSSIE

Het Consumentenplatform noemt natuurlijkheid een emotie. De emotie voor natuurlijkheid bestaat bij consumenten. Overheid en bedrijven kunnen daar op meerdere manieren op inspelen. Er bestaat echter verschil van mening of en in hoeverre de overheid dat mag doen.

Enerzijds kan de overheid gebruik maken van de positieve emoties die bestaan rondom het begrip natuurlijkheid voor het bereiken van duurzamer consumptie. Zestig procent van de consumenten vindt groente en fruit natuurlijk. Net als 'nieuw', verkoopt het begrip. Waarom zou de overheid dat mensen uit hun hoofd praten? Bovendien speelt de overheid een belangrijke rol in het stimuleren van boeren tot een natuurlijker bedrijfsvoering. Natuurlijkheid dient om die reden onderdeel te zijn van landbouwbeleid.

Anderzijds stellen sommige leden dat LNV het begrip natuurlijkheid juist moet vermijden in overheidsbeleid. Een begrip waar iedereen iets anders onder verstaat is ongeschikt voor beleidsontwikkeling. Een deel van het platform is van mening dat de overheid zich niet moet bezighouden met emotie.

Het LNV Consumentenplatform discussieert over de mogelijkheid om de term natuurlijk te vervangen door duurzaam. De conclusie is dat dit vaak, maar zeker niet altijd kan. Zo is natuurlijkheid een belangrijk begrip om te bepalen wat dierenwelzijn is (omgeving waarin het dier natuurlijk gedrag kan vertonen). Biggen en koeien huisvest je anders dan giraffen en olifanten. Het begrip duurzaamheid mist kwalitatieve kenmerken (als 'kwaliteit van leven') die het begrip natuurlijk wel of eerder heeft. Er is daarmee een verschil tussen beide waarden gevonden

waardoor het ene niet door het andere vervangen kan worden zonder consequenties.

Duurzaam in plaats van natuurlijk kan wel in de landbouw. Het Consumentenplatform discussieert in dit verband over biologische landbouw. De aandacht voor biologisch is volgens het Consumentenplatform onevenredig groot in het landbouwbeleid. “Zelfs als het areaal van twee naar tien procent gaat, wat schiet je daar dan mee op?” Het is zinvoller om te investeren in duurzaamheid van de gangbare landbouw. Daar staat tegenover dat er nog steeds relatief weinig onderzoek wordt verricht naar (innovaties in) de biologische landbouw, terwijl innovaties tot goedkopere productietechnieken kunnen leiden.

Natuurlijkheid en innovatie staan niet haaks op elkaar: boeren en tuinders krijgen niet de opdracht om duurzaam te produceren, maar allerlei maatschappelijke randvoorwaarden zoals dierenwelzijn, milieu, economisch rendabel. Producenten moeten aan al deze eisen voldoen en sommigen komen dan uit op bijvoorbeeld een varkensflat. Dit werpt de vraag op waar de grens van natuurlijkheid dan wel ligt. “Krijgen we straks ook koeienflats? En dan komen er recreatiekoeien om het Nederlandse landschap ‘natuurlijk’ te houden.” Enkele leden spreken de verwachting uit dat dieren in de toekomst vaker geïmporteerd zullen worden. Het ministerie van LNV wordt dan het ministerie van NV. Het is dan dus zaak om vervangende handel te zoeken.

Een aanzienlijk deel van het LNV Consumentenplatform neigt ernaar om de waarde ‘natuurlijkheid’ geen rol te laten spelen in voedselbeleid. Voedselbeleid gaat in Nederland eerder over duurzaamheid. Volgens het Consumentenplatform gaat natuurlijkheid over rust, ontspanning, ruimte en zuurstof. Die elementen spelen wel een rol bij natuur en dierenwelzijn. Of er perspectief in ‘natuurlijkheid’ zit voor de Nederlandse landbouwer kon moeilijk worden beantwoord.

BELEIDSSUGGESTIES

Innovaties in de landbouw

1. Innoveren van grond tot mond: richt innovaties niet alleen op nieuwe productiegrond of een nieuwe tomatensoort. Innovaties in transport en op smaak zijn minstens zo belangrijk.
2. Maak innovaties transparant: consumenten moeten zicht krijgen op innovatieve productiewijze om deze te kunnen accepteren.
3. De overheid moet innovaties in de agrarische sector stimuleren die zich richten op: duurzame productie, kwaliteit (smaak), logistiek en/of kennis/bewustzijn bij consumenten.

Voedsel

4. De overheid moet de waarde natuurlijkheid niet beleidsmatig gebruiken.
5. Gebruik de positieve connotatie van 'natuurlijkheid' om consumptie van groente en fruit te promoten.
6. Verbied het gebruik van de begrippen 'natuur' en 'natuurlijk' op verpakkingen van levensmiddelen.
7. Denk na over de kwetsbaarheid van de voedselketen voor ziekten en plagen onder dieren en gewassen. Natuurlijkheid speelt een rol in relatie tot de robuustheid van het dier.

Duurzame landbouw

8. Maak van duurzaamheid geen containerbegrip (inclusief dierenwelzijn, economisch rendabel). Consumenten moeten zelf hun afwegingen kunnen maken.

9. Richt overheidsbeleid op het verbeteren van de duurzaamheid van de gangbare landbouw, en niet voornamelijk op vergroten van het areaal biologische landbouw.
10. Stel meer geld beschikbaar voor onderzoek naar duurzame landbouwproductie, inclusief biologische landbouw.

Natuur in Nederland

11. Definieer natuur breder dan tot op heden. Bescherm actief de natuur rondom de steden. Dit is een taak van de Rijksoverheid.
12. Leg het beheer van 'stadsrandnatuur' in handen van maatschappelijke organisaties.
13. Roep overheden op om regionale initiatieven te faciliteren teneinde maatwerk in de regio mogelijk te maken.
14. Zorg dat burgers laagdrempelig bij natuur (in brede definitie) kunnen komen en dat deze natuur gratis toegankelijk is.
15. Stimuleer de ontwikkeling van 'economisch rendabele' natuur:
boerencollectieven die streekgebonden producten verkopen, passende horeca aanbieden en bezoekboerderijen (met entreegeld) openstellen.
16. Laat onderzoek doen naar de economische waarde en potentieel van natuur in brede zin.
17. Normeer de kwaliteit van leven ook in termen van beschikbaarheid en bereikbaarheid van natuur.

1. Nieuw lid: Arie van der Linden

Het Consumentenplatform heet een nieuwe lid welkom: Arie van der Linden. Van der Linden is Directeur Kwaliteit en Milieu bij the Greenery. Daarnaast omschrijft Van der Linden zichzelf als hobbymatige fruitteler. Van der Linden studeerde Agrarische bedrijfseconomie en Tuinbouw aan de Wageningen Universiteit en Researchcentrum.

2. Terugkoppeling 'Voedsel zonder risico: wensen en grenzen

Het ministerie van LNV gaat beleid aanpassen of opstellen over de volgende suggesties van het LNV Consumentenplatform over 'Voedsel zonder risico: wensen en grenzen':

- Er komt een kritische doorlichting van de systematiek voor normstelling met als belangrijkste vraag: welke stoffen spelen een rol bij voedselveiligheid? Hierbij komen een aantal vragen aan de orde:
 - De wenselijkheid van het meebewegen van normen met de detectielimiet.
 - De transparantie van beleidsafwegingen richting de politiek.
- Betere communicatie over de achtergrond van normen is wenselijk, bijvoorbeeld over de vraag of de norm de gezondheid of het milieu beschermt? LNV is hierover in gesprek met de Voedsel- en Waren Autoriteit.
- Voedselveiligheid mag geen mechanisme zijn om de eigen markt te beschermen. LNV heeft voor dit punt aandacht gevraagd bij de Europese Commissie. Het onderwerp is mede op basis hiervan geagendeerd tijdens het EU-voorzitterschap.
- Het LNV Consumentenplatform riep op om open te staan voor signalen uit de samenleving, zeker als het gaat om allergieën. Hiervoor kan de

Gezondheidsraad fungeren. LNV heeft hen om advies gevraagd inzake allergieën.

- Het Consumentenplatform heeft een gezaghebbende loketfunctie bepleit voor de Voedsel en Waren Autoriteit. Hierover is LNV in gesprek. Daarbij zal ook de suggestie worden besproken dat de VWA in haar communicatie meer gewicht geeft aan de individuele gevolgen van voedselconsumptie.

3. Mailinglijst Voedingscentrum Nederland

Alle leden stemmen in met het verzoek van het Voedingscentrum Nederland om hen toe te voegen aan de mailinglijst.

4. Vernieuwing werkwijze LNV Consumentenplatform

Deze zomer wordt geïnventariseerd welke werkwijze het LNV Consumentenplatform na 3 jaar effectiever maakt. Suggesties van de leden zijn meer dan welkom. Graag sturen naar Willem Roeterdink (w.roeterdink@minlnv.nl).

5. Afscheid Henk Bakker en Sonja van Tichelen

Henk Bakker neemt afscheid van het LNV Consumentenplatform. Hij meent dat er nieuw bloed moet komen en raadt aan om de zittingsduur op te nemen als onderwerp voor de vernieuwde werkwijze van het Consumentenplatform (zie vorige punt).

Ook Sonja van Tichelen geeft haar plaats op, zij kan het LNV Consumentenplatform moeilijk combineren met haar activiteiten voor het Europese dierenwelzijn.

6. LNV en EU-voorzitterschap

Annie de Veer antwoordt op de vraag naar de belangrijkste LNV-onderwerpen tijdens het EU-voorzitterschap: nultolerantie (zie terugkoppeling thema risico's) en een bijeenkomst over zoönosen (dierziekten die overdraagbaar zijn op de mens).

7. Aan- en afwezigen 11 juni 2004

Aanwezigen platform:

Annie Brouwer (voorzitter)

Steve Badloe

Anneke Ammerlaan

Jolinde van Dijk

Ellen Govers

Wouter Klootwijk

Diny Schouten

Wim van Wouw

Saskia Aalbers

Boudewijn de Blij

Henk Bakker

Andrea van Gemst

Arie van der Linden

Michiel Korthals

Teo Wams

Overige aanwezigen:

Ministerie LNV

Willem Roeterdink

Annie de Veer

Saskia van den Brink

Henk Huizing

Eric Regouin

Martijn Root

Jenneke Wieberdink

Alberthe Papma

Roel van Raaij

Schuttelaar & Partners

Marije Hulsinga

Suzanne van der Pijll

Restaurant de Kas

Gert-Jan Hageman

Jaap Hoek Spaans

Afwezigen:

Claudia Gözl

Jan Staman

Beate Kettlitz

Arian Kamp